

„Tout ce que l'artiste crache, c'est de l'art. All that the artist spits, is art. Alles was ein Künstler spuckt, ist Kunst!“

Gromaire verbloemde zijn ondeugden niet. Deugd en ondeugd, in zijn werken liggen ze beide om zoo-te-zeggen er dik op. Want ook zijn kracht valt nergens te ontkennen!

Die kracht is openbaar in de gedurfde syntheses, die Gromaire ons gaf van het bonzende groote-stadsleven, met het verbijsterend schouwspel der stootende hortende menschenmassa's. Maar ge vindt haar evenzeer in de soms sinistere charme der vreemde naakten, met lange archaische lijven, met zware bolvormige borsten, en met de nooit-bedwongen begeerten van het bloed, in zacht-schokkende golvingen het gansche lichaam doorstuwend tot in het donker-kleine kopje toe. Die kracht verscherpt zich in enkele portretten tot een kostelijken humor, tot een barsch-comische psychologie, ruig-levend en grotesk. Nadrukkelijker dan ooit bevestigt zij zich in het sombere vizioen van den Oorlog*), waar de bonkige mensch-kanonnen, als uit graniet gehouwen in hun rigoureuze vormvereenvoudigingen, voor ons opdoemen gelijk half bevroren wachters aan de ijzige poort „van het eeuwige leven of van den eeuwigen dood“. En tenslotte verijnde die kracht zich eenigermate in het „Portrait de Mme. Jane Hugard“ †), een mooi gebouwd doek van een opmerkelijk geheimzinnige kleur, met veel vreemde okers en verkoolde grijzen, waar door heen witten en blauwen en groenen huiverend spelen als met een gonzing van geluid op één toon. . . .

Inderdaad is kracht het kenteeken van al hetgeen Gromaire produceerde, ook al mist hij Permeke's bruut-innerlijk geweld, — ook al blijft de Noord-Franschman in laatste instantie een Latijn, d.i. smaakvoller en formeeler dan de matelooze Vlaming. Juister nog zou men Gromaire kunnen vergelijken met een Léger, die door 't innemen van een levenselixer plots bezeten werd door 't „ergste“ fauvisme dat zich denken laat. . . . want zelden werd de drang naar de oerwouden verwoeder uitgevierd!

In deze eigenaardige werken, welker bedoelingen men vaak even zoo goed ironisch als tragisch kan opvatten, en waarin menschen en dingen slechts uitstralingen gelijken van onbegrepene duizelende oerkrachten — „l'art est le miroir de l'indestructible énergie“ schreef Gromaire zelf — zien we op treffende en duidelijke wijze de op- en de neer-strevende krachten van onzen roerigen, trots alles zoo imposanten tijd; de krachten ten goede en ten kwade, de krachten der toekomst en die van 't verleden.

Een ernst en een wil; een verbeterd oprechtheid; een aggressief vitalisme en een meeslepend gebaar, wijzend naar nieuwe waarden; een primair en ongebroken zien van dingen in een vreemd nieuw licht. . . . en

*) Salon des Indépendants, 1925.

†) Exposition Retrospective des Indépendants, 1926.